

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

כתיב
לפרשת שבוע

פרשת בא

בפרשת בא נתייחד מקום נכבד לפסח והגאולה. הפרשה פותחת: "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכבדתי את ליבך". תחילה לשאלת הרמב"ם, מה סיבה להעניש את פרעה ועמו? היכן זכות הבחירה שניתנה לאדם? מדוע נעל בפניו דלתי שיבה? והלא "חי אני נאם ה' אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב רשע מדרכו וחיה"? תשובה: אין זה נכון שנמנעה ממנו תשובה. דרך ארוכה היתה מאז שאמר פרעה: "לא ידעתי את ה' ואת ישראל לא אשלח". והלא היו כבר כמה שינויי טבע בתוך ארמונו, וכבר היו שש מכות בו ובאלוהיו, והוא בקשיות ערפו, פעם אחר פעם, התל במשה ואהרון. על כן, פעמים שאדם מסלף דרכו במו ידיו, מעוות חייו בקשיות ערפו. כך פרעה שבשמו מסומלת קשיות עורף. "פרעה עורפו". מלך מצרים לא היה קטלא קניא באגמא, פרעה היה פילוסוף גדול, חכם גדול ורשע גדול. "לי יאורי ואני עשיתיני". אימפרטור שכל העולם רכן ראש לרגליו. מצרים משלה בכיפה, חכמתם וכוחם היו שם עולמי: "אין פרה וחזירה יוצאת ממצרים אלא אם ניטלה האם שלה". [כדי שלא יגדלו כמותם]. המטרה היתה להביאו מוקדם להודאה "ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים". אבל בדרך שאדם רוצה לילך מולכין אותו. הקשיית לב פרעה היתה תוצאה של מעשיו, וממנה נגזר מה שנגזר.

מסר חשוב למחנכים: אמרו חכמים: "שכר עבירה עבירה": מי שמגיע לדרגה תחתונה שהרע הופך להיות כל יישותו, **טבול ברע**, וכל השפעה שמקבל מטה אותה לצד הרע, הוא הוא נועל השערים. שכר העברה הוא עצמו גופה של עברה. וכל הוא שורש הגאווה (לפי אבני נזר בשם שם משמואל), כשהגאווה מתעצמת והופכת להיות עיקר יישות האדם, כי אז הוא עושה עצמו אלוהים, הגאווה מתעצמת עד שמציפה אותו מעל ראשו ומובילה אותו לנעילת כל אוזן שמיעה הלב נעשה אטום. כבוד לב פרעה, טבעו של עולם כל בשר שמתבשל מתרכך יותר, לא כן הכבד, ככל שמתבשל מתקשה עד שנעשה מאוס לאכילה. ובכל אדם טמון פרעה קטן בסתרי לבבו, הוא פרעה הוא יצר הרע. מכאן מוסר לכל המונע אצנו משמוע עד שנעשה כולו גאווה ובמו ידיו ננעלות לפניו כל דרכי תיקון.

גם במלכי ישראל נמצאו עזי פנים וקשי עורף. אחז המלך הרשע שעבד עבודה זרה והחשיך את האומה ברשעו. בא אליו ישעיהו הנביא בשליחות ה', להציע לו דרכי תשובה: "ויסוף ה' דבר אל אחז לאמר: "שאל לך אות מעם ה' אלוהיך העמק שאלה או הגבה למעלה". פתח לו דרך תשובה, שיכול הוא לבחון האמת. יכול לבקש להחיות מתים (העמק שאולה), או להוריד מטר משמים (הגבה למעלה), והכל יתבצע למענו כדי שיראה מלכות ה'. אבל הרשע הקשה עורפו, לא חפץ בתשובה. אחז הרשע השיב, יודע אני שיתרחשו הניסים ע"י ה', ובכ"ז אני חפץ שייעשה כן, כדי שלא יתקדש שם ה' בעולם. יש לך רשע גדול מזה?! לא חפץ בדרך תשובה. לכן סופו שמת מות נבלים, ובנו חזקיהו המלך הצדיק גרר עצמות אביו במיטה של חבלים לכפר עוונו. הנה לנו נעילת דרך בפני רשע.

מצד שני, קשיות ליבו של פרעה היתה דרך לפתוח את ליבם של ישראל, להשלים את האמונה. כי עשרת המכות למצרים היו עשרה דרכי מרפא לתחלואי הנפש של ישראל שנתשתקעו בטומאת ע"ז במצרים. היה צורך בשידוד מערכות ע"י המכות למצרים באמצעותם תתגלה יד ה'. תוצאת

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

כעיונות לפרשת שבוע

קשיות עורפו היתה הכבדת ליבו להביא המכות האחרונות "למען שיתי אותתי אלה בקרב", כדי שיתקיים "ולמען תספר באזני בנך ובן בנך" והתוצאה הסופית בסוף אותו פסוק, "וידעתם כי אני ה'", "נגוף במצרים ורפא לישראל".

בפרשתנו מופיעה המצוה הראשונה בתורה. "החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה". מצווה יסודית המבדילה את האומה במועדיה, מצווה ממנה נגזר קידוש החודש ועיבור השנה, עניינים מסובכים ומורכבים (במסכת ראש השנה). עניינים שהיו רקע למתח על ההגמוניה של תנאי ואמוראי ארץ ישראל מול הגולה. מה הדחיפות לקבוע ולייחד לוח שנה בשעה שעדיין תקועים במצרים? מה עומק כוונת התורה לקבוע לוח נפרד לישראל? הלא הזמנים נמשכים מאז ימי המבול? (חשוב לזכור שמצווה זו מחייבת את בית הדין להתאים בין שנת החמה 365 ימים לבין שנת הלבנה 354 ימים, וכן נדרשים לסוגיית קידוש חודשים שכל אחד בן 29 יום וחצי תשצ"ג חלקים). מדוע אנו מצויים להתפלג מלוח השמש העולמי, הקבוע ולחיות לפי לוח הלבנה המשתנה? תשובה: בהיותנו במצרים ניטל מעם העבדים הזמן. אדוניהם המצרים נהיו אדונים על הזמן. המצרי קבע ליהודי את עיתותיו. מעתה, אחר הגאולה, ישראל קובעים הזמנים. ועוד נאמר בראש פרשת מועדות ויקרא כג': "אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם". אתם קוראים אותם. אתם קובעים אותם. הגמ' אומרת: אתם קובעים, אפי' שוגגין אפי' מוטעין, אפי' מזדיין". כביכול, נתן הקב"ה לישראל ממשלה על הזמנים. כביכול, הקב"ה אומר במצוה ראשונה זו: הנני מסיר ידי מקביעת מועדות ונותן לישראל ממשלה על העליונים, על מאורות השמים.

הגמ' מתארת: הגיע יום ראש השנה (שהוא גם ראש חודש ממתנים שב"ד יקדשו את החודש ומיד יוקבע יום תקיעה, יום הדין). הקב"ה מצווה לפמליא של מעלה כביכול: "הכינו שולחנות, הכינו ספרים, הכינו קולמוסין, למחר אני יושב בדין". צבא מרום עושים כדברו מכינים הכל למשפט. למחרת, אין כלום. המלאכים תמהים: מפני מה אין המלך יושב לשפוט הארץ? אמר להם ישראל עיברו החודש ונדחה משפט למחר. הוי אומר לישראל על צבא שמים לקבוע הזמנים.

"החדש הזה לכם ראש חדשים". אמרו חכמים: משה נתקשה במראה הלבנה ולא ידע אופן חידושה עד שהראהו הקב"ה צורת חוט הלבנה כיצד מקדשים החודש. גם במעשה המנורה במשכן כתי: "וזה מעשה המנורה". מלמד שמה נתקשה כיצד תיבנה המנורה עד שהראהו צורת המנורה ותבניתה. גם במחצית השקל נאמר: "זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל הקדש". מלמד שנתקשה משה עד שהראהו צורת מטבע של מחצית השקל. אנו תמהים: מה קשה למשה? מה הבעיה לראות ירח בחידושו? מה קשה בידיעת מטבע חצי שקל? מה קשה במנורה אחר שפרטיה מדוייקים? מה כוונת הדברים הללו? על שלושה מישורים נעים חייו של האדם. על מישור הזמן, על מישור המחשבה והאמונה, על מישור הפרנסה והקיום היום יומי. ירח מורה על הזמן, מנורה מורה על החכמה והאידיאולוגיה, ומחצית השקל מורה על מירון החיים אחר הפרנסה, הממון. שלושתם רמוזים במה שנתקשה משה, כביכול בשלושתם נבחן האדם ושלושתם ראה דרכם משמים.

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

כציונות לפרשת שבוע

פרשתנו חושפת צעד צעד דרך בניין האומה ערב גאולתה ודרכי חינוך לקניין האמונה בלב בניה. אחר שניתנה המצווה הראשונה בקניין הזמן ונעשינו אדונים על הזמן, באה מצוות פסח מצרים כדי להשתחרר מהעבדות הפנימית העצמית ולהיות ראויים לגאולה. **ארבעה בנים** מופיעים במצוות הפסח בה מעורות פרשיות התפילין. כנגד ארבעה בנים דברה תורה. רבו ההגיונות במה שנאמר בהגדה של פסח, השאלה, האם באמת יושבים כאן בשולחן ארבעה בנים שואלים?! אולי מדובר בבן אחד ולו בתוככי ליבו ארבעה אופני מחשבה, ארבע דרכים מעורות זו בזו, והוא נבון בסבכי המחשבה. או אולי בנים מלאי סתירות והפכים? הפסח הוא ההזדמנות הנאותה לסול לכל בן את דרכו שלו. לא דרך סתירות מבולבלת בארבעה אופני חיים, או בארבע צורות חיים מתחלפים מרשע למיתמם או מחכם למי שנסתתמו טענותיו!?

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

פרשת בא [עיון נוסף]

בפרשת בא נכתבו מכות מצרים, נגוף למצרים ורפא לישראל. כדי להוציא "גוי מקרב גוי", כמיילד השולח ידו להוציא עובר ממעי פרה לרוב קושי הלידה. מה צורך היה בעשר מכות, לא די במכה אחת לכלותם בשעה אחת? אם הגיע רגע הגאולה מה צורך האריכות במכות מצרים במשך אחד עשר חודשים? לידת עם ממשפחה ושבטים להיות אומה שלימה, מחייבת חינוך וצירוף בכור צורפים בדרך ארוכה. נס אחד וגם כמה ניסים ושינויי טבע, לא מביאים לתוצאות הצפויות. עינינו ראו שאומה שראתה שידוד מערכות ושינויי טבע בעשר מכות, ניסים שילאה בן הזמן להבינם, קריעת ים סוף, שמיעת קול ה' בהר סיני, וכל אלה לא החזיקו יותר מארבעים יום ומיד פנו חזרה לע"ז במעשה העגל. כיצד? הוא טבעו של אדם, שחינוכו מחייב דרך ארוכה. גם כאן בעשרת המכות, היתה כוונת מכוון מלפניו יתברך, בכל מכה מסיר עקשות אחת מלב מצרים, וחושף דרך אמונה אחת בלב ישראל.

לא בכדי ניתנו המכות כסדר הזה ובאופן זה. כל הרואה את ההיסטוריה המצרית כפי שמשקפת מכתביהם העתיקים ומצירי ארמונותיהם ופסליהם, יבין שהכל מכוון היה לעקור מלב ישראל כל שיור של רבב אמונה בכוח ע"ז של מצרים, לקיים "ובאלוהי מצרים אעשה שפטים", "וידעו מצרים כי אני ה'". מכה ראשונה דם, מכוונת לאלוהי מצרים הוא הנילוס. הם עבדו את הנילוס כאלוה ממונו חייהם, לכן חלום פרעה כולו על היאור. השניה מכוונת לאלת הפיריון שלהם, היא הצפרדע שצורותיה קשטו את ארמונותיהם. פרעה ברשותו גזר על דרך ארץ שנוות ישראל לא יתעברו, ועל תינוקות להשליך ליאור, לקה על השניים.

במכת כינים נלאו החרטומים לפעול שאינם שולטים בבריה קטנה מכינים כי "אצבע אלוהים היא". בשלושה עניינים נאמר אצבע אלוהים. במכת הכינים, על מאורות השמים "כי אראה שמך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת", ועל לוחות הברית, "כתובים באצבע אלוהים המה". ללמדך, הנברא הגדול ביותר גרמי שמים, והנברא הקטן יותר כינים, והנברא שאין קץ לגודלו ועם זאת ניתן לאחיזה, הם שני לוחות הברית המבטאים את הרם והנשגב ביותר ובכ"ז ניתן להשגה באחיזה. הכל מידי יתברך. ובמצרים למדו במכה זו שלחרטומי מצרים וכוהניה שליטה מוגבלת, והכל מעוננים וקוסמים, ארץ כשפים. גם המכות האחרות מורות על מלכות ה' יתברך בטבע: תערובת חיות בניגוד לטבען באו במכת הערוב, וכן אש וברד, ארבה הנשלח אל הסוף, ועל זו הדרך כל המעשים באו לעקור אמונות מצרים ולנטוע אמונה בישראל.

גם המעשים שנכרכו בקרבן הפסח בשעת יציאתם, כווננו למטרה זו. שחיטת השה שהיה אלוה מצרים, (עד היום מוצבים עשרות פסלי כבשים בכניסות לארמונות מצרים), היה ביטוי לשבירת מחסום ברזל של הפחד הנורא שאחז בעבדי פרעה. נתינת הדם על המשקוף ועל המזוזות אינה ביטוי לאמונות תפלות. "והיה הדם לכם", מי שתלה אמונתו בהשגחה - יצא, מי שנשאר אחוז באמונות מצרים - מת במכת החושך. הדם על המזוזות היה פרסום המעשה כהנחת נרות חנוכה לפרסם הנס. ובכלל כל מעשה הפסח נועד למטרת המעשים.

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

כתיבות לפרשת שבוע

בפרשה ניתן ביטוי לכך שתורתנו אינה תורת פילוסופיות או הגות בדמיונות ומיסטיקות ובלי מצוות מעשיות. לכן ספר החינוך אומר על מצוות הפסח הזו: **אחרי הפעולות נמשכים הלבבות.** בלי מעשים, בלי קיום מצוות הכרוכות בנס, אין אפשרות לבניית דמות אדם מאמין.

בפרשתנו הובאה אחת המצוות המעשיות המלוות את היהודי יום יום. וכרום מעלתה יש בה מן הנסתר ומן הגלוי. תפילין שהן ביטוי **לשעבוד הלב והמוח, הרגש והחשיבה.** מה שהיה משועבד לפרעה יהיה מעתה מכוון לעבודתו יתברך, מהן יוצאת חדות החרות הגדולה. תפילין של ראש מבטאות **תורה שבכתב,** ותפילין של יד מבטאות **תורה שבעל פה.** תפילין של ראש **גלויות וידועות,** "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך". של ראש נפרדות בארבע פרשיות, שהכתוב יתפרש בארבעה אופני הפרד"ס. דרכי החשיבה שונות מאדם לאדם. לא כן תפילין של יד, מכוונות כנגד תושבע"פ שהיא מוסתרת והיא אות ביננו לבין ה', היא כדברים שבינו לבינה. עליה נכרתה הברית, כברית חתן וכלה. תושבע"פ היא דרך פענוח צופני תושב"כ, וזו נתונה לחכמי ישראל, היא נמסרת מפה חכם לאוזן תלמיד שומע. תפילין לאדם הן כמזוזה לבית, הנחתן משנה את מזג הנשמה והגוף שלא יהיה ח"ו קרקפתא דלא מנח תפילין.

התפילין הן **הכתובה לקשר האירוסין** של כנסת ישראל עם הקב"ה. בהנחתן עם הטלית מתקיים **יום יום טכס חופה וקידושין** בין הכלה לבורא, לחתן. הטלית היא **החופה,** פרשיות התפילין הן **הכתובה,** קדש לי, הוא **הקידושין,** שמע והיה אם שמוע הן המצוות **כתנאי הכתובה** שבין חתן וכלה. רצועות על האצבע הן **טבעת נשואין,** ותפילין על הראש הן **כיסוי ותכשיט** כלה. התפילה במניין היא קיום מעשה הקידושין והחופה והקהל. (לכן בקשירת הרצועה על האצבע אומרים הפסוק: "וארשתוך לי לעולם, וארשתוך לי בחסד ובאמונה). מדוע שימוש במושג אירוסין ולא נישואין, כי חיבת האירוסין לא פוסקת והציפייה נמשכת. לא כן הנשואין שאחר זמן פוחת המתח הרגשי. הקשר עם הקב"ה הוא אהבת אירוסין.

תפילין הן גם ביטוי למעמד סיני החוזר ונשנה יום יום על היהודי. הטלית היא **ענני כבוד** שחפפו על הר סיני, **הפרשיות** הן הכתובה כנגד עשרת הדברות שנאמרו שם, קול שופר הוא נגינות הקודש להכנסת כלה. הקפת ההר כעיטור לחתן וכלה. **ירידת שכינה** היא הופעת החתן, **משה מסדר קידושין,** שני העדים: **השמים והארץ** עדים למעשה הקידושין. הסכמת הכלה בדברי **נעשה ונשמע,** אחר מתן תורה כתוב: "שובו לכם לאהליכם", כמכניס **כלה לביתו,** להשלים מעשה הנישואין.

כל מורה מחנך ידרוש פרשה זו לפרטיה ע"י חיפוש צדדים נוספים ברבדים נוספים מן המדרש. דימויים שהבאנו כאן הן **במעשה הפסח והן בתפילין,** נועדו לנטוע עמוק בלב התלמיד ובתודעתו הוד **יופיה של האמונה.** זאת לא ישיג המורה באינדוקטרינציה ומיני הטפה, אלה ישיג לפעמים את ההיפך. לימוד נכון המעמת את התלמיד מול הכתוב וממנו מסיק את **הכוונות הנסתרות,** יביא אותו **לשמחת העיון ולדבקות ברעיון,** והיסוד החינוכי הגדול מהאמור בפרשיות אלו הוא הוכחה ניצחת שממעשים חד פעמיים, **ומניסים ושינויי טבע** אין ביטחון שתושג אמונה. מעשי ניסים או התגלות חד פעמית, גם אם גדולה, לא יחזיקו ימים רבים אלא אם נלווה אליהם **המעשה היום –**

מנו"ף

מרכז להנהגה וניהול
במערכת החינוך

כציונות לפרשת שבוע

יומי הרצוף משך שנים, עד שהכל קונה קניין קבע ומכה שורשים בלב התלמיד. רק בדרך ארוכה ומתוך לימוד ועיון, תושג תכלית יציאת מצרים.

שבת שלום לצוות המורים המחנכים